

بیهودگی خودآموزهای زبان فرانسه

تدوین و چاپ خودآموزهای زبان، بعنوان کتب پرفروش و سودآور، همواره یکی از زمینه‌های فعالیت آشنایان به زبانهای خارجی و دست‌اندرکاران طبع و نشر کتاب بوده است. اقبال علاقه‌مندان آموزش زبانهای خارجی به این کتابها، وبویژه آنان که به کلاس و معلم و نوار دسترسی ندارند و یا میخواهند یک زبان خارجی را با صرف هزینه اندک و تحمل زحمت کمتر فراگیرند، موجب شده است که بازار خودآموزها از رواج بیشتری برخوردار شود و افراد بیشتری، بدون احراز تخصص و اهلیت کافی، و صرفاً "بخاطر جلب منافع مادی"، دست به تألیف اینگونه کتابها بزنند. عدم اعمال کنترل لازم در جهت محدود کردن این قبیل فعالیتها و بازبودن دست نگارندگان خودآموزها و شرکت‌های چاپ و نشر که تسبب موجب بوجود آمدن نوعی آشفته‌بازار در این قلمرو شده است.

نتیجه آنکه روز بروز بر تعداد این کتابها در بازار افزوده می‌شود و به نسبت افزایش انواع آنها، وبویژه خودآموزهای کسبه

به‌عنوان تنها وسیله، و مستقل از وسایل سمعی و بصری، برای آموزش زبان خارجی چاپ و منتشر می‌شوند، نتایج منفی و زیانبار آنها نیز افزایش می‌یابد.

ما در این نوشته تنها به بررسی خودآموزهای زبان فرانسه خواهیم پرداخت و نمونه‌های با رزی از خطاها و بدآموزی‌های آنها را استخراج کرده و در اختیار خوانندگان قرار خواهیم داد. باشد که بدین ترتیب گام کوچکی در جهت شناساندن این کتب پوزیسیمان برداشته شود و موجب گردد که علاقه‌مندان یا دگیری این زبان فریب تبلیغات اغراق‌آمیز و غیر واقعی ناشران آنها را نخورند و خود را در دام سودجویی‌های نگارندگان آنها گرفتار نسازند.

ابتدا اشاره به این مطلب ضرورت دارد که هر زبان از نظر آواشناسی دارای ویژگی‌هایی می‌باشد. برخی از واژه‌ها و همخوان‌ها^۱ در زبانهای مختلف دارای تلفظ‌های متفاوتی هستند و با در بعضی از زبانها وجود ندارند. این تلفظ‌های گوناگون را فقط از طریق الفبای فونتیک بین‌المللی^۲ می‌توان آوانگاری کرد و جز با اشراف کافی به این الفبا دستیابی به تلفظ صحیح واجها^۳ مقدور نیست.

متأسفانه شیوه‌ای که برای نشان دادن تلفظ حروف، کلمات و جملات در خودآموزهای زبان فرانسه بکار می‌رود، گذشته از آنکه تابع هیچ قاعده واصلی نیست، نوآموز را دچار درماندگی و بلا تکلیفی نیز می‌کند. آوانگاری‌های "من در آوردی" این قبیل خودآموزها که با استفاده از حروف فارسی و حرکات سه‌گانه (فتحه، کسره، ضمه) و علامت سکون اعمال می‌شود، گاهی بقدری مضحک و گمراه‌کننده است

1 - Phonétique

2 - Voyelles

3 - Consonnes

4 - Alphabet Phonétique International . (A . P . I) .

5 - Phonèmes

که شگفتی انسان را موجب می‌گردد. وانگهی برای آوانگاری یک واکه^۱ مشخص، در اغلب موارد، خود آموزها روش‌های متغی را بکار گرفته‌اند. شایان توجه اینک که این اختلاف در آوانگاری یک واکه^۲ معین، گاهی در یک خود آموز واحد نیز به چشم می‌خورد.

معمولاً در تمام خود آموزهای زبان، از جمله خود آموزهای زبان فرانسه، ابتدا به معرفی حروف الفبا می‌پردازند. کژروی از همان صفحه^۳ اول آغاز می‌شود. گرد آورندگان این خود آموزها وقتی که می‌خواهند تلفظ واجهای زبان فرانسه را با استفاده از حروف زبان فارسی و حرکات سه‌گانه آوانگاری کنند، در نشان دادن تلفظ برخی از آنها و بویژه واکه‌ها دستخوش بی‌توجهی می‌شوند، چرا که این واکه‌ها در زبان فارسی وجود ندارد و هرگونه تلاشی در جهت نشان دادن تلفظ آنها، بدون تمسک به الفبای فوتنیک، بی‌نتیجه است.

به عنوان مثال، از جمله واجهایی که زبان فارسی فاقد آنهاست می‌توان واکه‌های [ə]، [ø]، [œ]، [y] را نام برد. اغلب خود آموزها برای نشان دادن تلفظ سه واکه^۴ اول از علامت "ا" و برای نشان دادن تلفظ واکه^۵ چهارم از علامت "او" استفاده کرده‌اند. در صورتی که آشنایان به زبان فرانسه نیک می‌دانند که علامت‌های مزبور بهیچ وجه تلفظ واکه‌های فوق‌الشاره را نشان نمی‌دهند، بلکه تنها تلفظ دو واکه^۶ دیگر این زبان را که در زبان فارسی نیز وجود دارند مشخص می‌کنند. این دو واکه [o] و [u]

۱- در کلمه Premier

Peu " ۲-

Seul " ۳-

une " ۴-

DOS " ۵-

Doux " ۶-

هستند. در این خودآموزها تلفظ دو واکه^۱ اخیراً هم با دو علامت با لا نشان می‌دهند.

بنابراین، اغلب مؤلفان خودآموزهای زبان فرانسه با بیروائی شگفت‌آوری برای آوانگاری شش واکه^۲ فوق فقط از دو علامت "ا" و "و" استفاده نموده و طالبان یادگیری زبان فرانسه را که با دل بستگی فراوان به آموزش آن روی می‌آورند، دچار سرگشتگی و دل سردی کرده‌اند. نوآموز وقتی که مشاهده می‌کند برای نشان دادن تلفظ هر دو حرف E و O از علامت "ا" استفاده شده است،^۳ از خود می‌پرسد: "وجه تمایز بین تلفظ‌های این دو حرف چیست؟" او در یافتن پاسخ به این سوءالات: "آیا این دو حرف که بعنوان حروف مستقل معرفی شده‌اند، ارزش صوتی برابری دارند؟ اگر تلفظ آنها یکی است، چرا...؟ اگر یکی نیست، چرا...؟"، ره به جایی نمی‌برد.

شگفت‌آورتر این که گاهی نیز واکه^۴ [y] را با علامت "ئو" نشان می‌دهند^۵ که برای نوآموزان لحاظ تلفظ وجه تمایزی با علامت "او"، که اصولاً باید برای نشان دادن تلفظ واکه^۶ [u] بکار رود، ندارد. این سهل انگاری در برخی از خودآموزها مایوس کننده‌تر است چرا که در این خودآموزها علامت "ئو" را برای نشان دادن تلفظ چهار واکه^۷ [o]، [u]، [y] و [œ] که از لحاظ فونتیک چهار تلفظ متفاوت دارند، بکار برده‌اند. برای روشن شدن موضوع ذیلاً آوانگاری چهار جمله^۸ فرانسوی با حروف فارسی را از یکی از خودآموزها^۹ نقل می‌کنیم:

۱ - "کلید زبان فرانسه"، دکتر محمد تقی غیاثی، انتشارات مروارید،

۱۳۶۱، ص ۶

۲ - همان، ص ۶.

۳ - "مکالمات روزمره" فرانسه، م باقری، انتشارات خرد.

در این خودآموز جمله "Ilya du brouillard au Bourget" با آوانگاری "ئیلیا دو بروئیرئو بورژه^۱"، جمله "Où est le bureau" با آوانگاری "ئوئه لُ بورُو^۲" ، جمله "Je Voudrais réserver" une place با آوانگاری "ژُ ووڈره ریززُوِه ئون پلاس^۳" و بالاخره جمله " A quelle heure arrive-t-il ?" با آوانگاری " آکیل ئوژ آریوتیل^۴ مشخص شده است .

همانطور که مشاهده می‌شود، در، به اصطلاح، آوانگاری‌های بالا علامت "ئو" برای نشان دادن تلفظ چهار واژه فوق بکار برده شده است. در آوانگاری‌های مذکور نکات اشتباه آمیز دیگری نیز وجود دارد که تشخیص آنها برای آشنایان به زبان فرانسه آسان است.

در یکی دیگر از خودآموزها برای آموزش تلفظ واژه‌ها با آوانگاری فارسی از علامات بی‌اساس دیگری استفاده شده است. مثلاً دو علامت "ا" و "ا" به ترتیب برای نشان دادن تلفظ حروف E و O منظور گردیده است^۵. معلوم نیست نوآموز چگونه و از چه راهی به تلفظ صحیح E با توسل به علامت "ا" پی خواهد برد. البته مؤلف خودآموز توضیحی در این باره می‌دهد که به جای رفع ابهام ایجادشکال مضاعف می‌کند: "چون در فارسی تلفظ و نوشتن e سخت است لذا برای تلفظ آن مثل در موقع سوت زدن (ا) تلفظ کنید^۶" و بالاخره نوآموز بلا تکلیف نموده "e" را با یسد "ا" تلفظ کند و یا "ا" در حالیکه هنوز تلفظ این دو علامت برای او روشن نیست.

۳۰۲۰۱ - ۴ - همان ، ص ۱۰۶

۵- دستور مفصل زبان فرانسه "عنایت الله شکیب پور، کتابفروشی

فروغی ، ص ۰۶

۶- همان ، ص ۰۷

جالب توجه اینک همین موه ل ف در یکی دیگر از کتابها^۱ پیش از تلفظ دو حرف مزبور را با علامت های "ا" و "او" مشخص کرده است. تلفظ حرف [y] نیز در این دو کتاب با علامت متفا وتی نشان داده شده است: در کتاب اخیر با علامت "اوو"^۲ و در کتاب نخست با علامت "ای"^۳! ناگفته نماند که موه ل ف کتاب در این مورد نیز توضیح زیبا نشانهای داده است که ما نند توضیح قبلی بیهوده و مضحک است: "باید دهان را بسته و مانند سوت زدن (ای) تلفظ نمود"^۴! اضافه می کنیم که در همان صفحه حرف I نیز با علامت "ای" آوانگاری شده است! گوئی این دو حرف (I و U) از لحاظ فونتیک دارای تلفظ یکسان میباشند و تنها تفا وتی که با هم دارند این است که موقع تلفظ "ای" ی اخیر نباید سوت زد!

یکی دیگر از حروفی که موه ل ف آن خودآموزهای فرانسه در نشان دادن تلفظ درست آن راه خطا پیموده و نوآموزان خود را دچار بلا تکلیفی نموده اند، حرف R است. لازم به توضیح است که در کتب زبان شناسی فرانسه برای این حرف دو تلفظ مهم منظور شده است که در الفبای فونتیک با حروف [ʀ] و [ʁ] مشخص می شوند. R اول را پس زبانی یا پشت زبانی^۵ و به قولی دیگر R پاریسی^۶ یا استاندارد^۷ می نامند. تسمیه^۸ پس زبانی یا پشت زبانی از این رو است که هنگام تلفظ آن قسمت پشت زبان بالا آمده و به نرم کام^۸ نزدیک می شود.

۱- "زبان آموز جامع فرانسه"، عنایت الله شکیبا پور، کتاب فروشی اشراقی.

۲- همان ص ۳.

۳- "دستور مفصل زبان فرانسه" ص ۶.

۴- همان، ص ۸.

5 - Dorsal

6- Parisien

7 - Standard

8- Le palais mou

R دوم غلتان^۱ یا نوک زبانی^۲ نامیده می‌شود. زیرا موقع تلفظ آن نوک زبان بلند شده و به‌لشه^۳ فوقانی نزدیک می‌گردد. تلفظ این R در اغلب زبانهای مشتق از لاتین، نظیر زبانهای اسپانیایی، ایتالیایی، پرتغالی و فرانسوی وجود دارد و به تلفظ واج "ر" ی فارسی نزدیک است. با توجه به دامنه^۴ وسیع کاربرد R استاندارد پارسی که تلفظ قسمت اعظم متکلمان به زبان فرانسه می‌باشد، در آموزش این زبان به‌خارجیان فقط تلفظ اخیر رسمی تلقی شده و معتبر شناخته می‌شود.

به گفته (فرناند کارتین)^۵ "R" پارسی [R] پیه سبب اعتبار فرهنگی و اجتماعی همواره مورد تقلید مردم ایالت‌های مختلف فرانسه بوده و r نوک زبانی^۱ غلتان [ʀ] بعنوان یکی از شاخص‌های قراردادی زبان "روستایی" یا زبان "ژاندارم" تلقی شده است^۴. " ولی در برخی از خودآموزها توجهی به تلفظ معمول و غالب یعنی R پارسی [R] نشده و تلفظ آن با "ر" ی فارسی نشان داده شده است. علت این امر آن است که موافقان آنها از یافتن حرف یا علامتی که بتوان بوسیله آن تلفظ [R] را نشان داد در مانده شده و بناچار راه نزدیکتری را برگزیده‌اند.

ذیلاً نمونه‌هایی از آوانگاری فارسی چند جمله^۵ فرانسه را از یکی از خودآموزهای^۵ فوق‌الذکر جهت مزید اطلاع خوانندگان درج می‌کنیم:

" ژِپِرِفِرِشون شَا نِبِرَا وِک سالِن" آوانگاری جمله "Je préfère une"

1 - Roulé

2 - Apical

3 - Fernand Carton

4 - "Introduction à la Phonétique du français", fernand - Carton éd. Bordas, Paris, 1974, P.165.

۵ - "مکالمات روزمره" فرانسه " ۶ - همان، ص ۴۸.

"chambre avec salon"؛ آپرتیه موآ دِ سِرُویت تون کُوریه، تون کُورنور" آ وانگاری جمله

"Apportez-moi des serviettes, un oreiller, une couverture" "ست فینتر فرم ممل آ" آ وانگاری "Cette fenêtre ferme mal"؛ به طوریکه مشاهده می شود مؤلف خودآموز برای نشان دادن تلفظ R از "ر" ی فارسی استفاده کرده است که این امر کاملاً نادرست و غیرمنطقی است. البته آشنایان به زبان فرانسه با مقایسه آ وانگاری های فارسی فوق و جملات فرانسه معادل آنها دچار شگفتی شده و لبخند تلخی خواهند زد. این آ وانگاری ها که در نقل آنها امانت کامل رعایت شده است، فقط تعداد دنا چیزی از دهها آ وانگاری اشتباه آمیز و مضحک این کتاب است. اما نظریه اینکه فعلاً "بحث ما به تلفظ R مربوط است، از صحبت درباره خطاهای دیگر خودداری می کنیم.

مؤلف خودآموز "کلید زبان فرانسه" تلفظ حرف R [ʁ] را با سه حرف "غ" "ق" و گاهی "خ" نشان داده است. ذکر نمونه هایی از آ وانگاری های فارسی جملات فرانسوی روشن خواهد کرد که نویسنده کتاب مذکور در این اقدام خود تابع هیچ دلیل منطقی و معقولی نبوده و به حدس و گمان متوسل شده است.

در صفحه ۷ این کتاب جمله "Regarde-moi" با آ وانگاری "غگا غدموآ" و در ذیل آن جمله، جمله "Ce Livre est noir" با آ وانگاری "س لئوق انواق"، و در صفحه ۸، جمله "Apporte-moi une chaise" با آ وانگاری "آپ پخت موآ اون شز" به نوآموز تعلیم داده می شود. یعنی تلفظ حرف R را که در هر سه جمله فوق از نظرفونتیک صدای [ʁ] دارد، گاهی با "غ"، زمانی با "ق" و در مواردی نیز با "خ" نشان داده است.

شگفت آورتر اینکه گاهی همین حرف را در یک کلمه واحد با

دو نوع تلفظ مشخص کرده است. به عنوان مثال، در صفحه ۹ همان کتاب و در جمله "Elle regarde la télévision"، که با آوانگاری "ر ا ل ق ک ا غ د ل ا ت ه ل ه و ی ز ی ن" مشخص شده است، R اول با "ق" و R دوم با "غ" نشان داده شده است. ناگفته نماند که تلفظ همان R اول در جمله امری اول و در همان کلمه با "غ" مشخص گردیده است!

نویسنده کتاب "کلیدزبان فرانسه" در کتاب دیگر خود^۱ و در ذیل عنوان "ویژگی‌های پاره‌ای از حروف" هنگامی که به حرف R می‌رسد چنین می‌نویسد: "حرف R در تلفظ پارسی و بسیاری از شهرهای فرانسه، مثل "ق" تلفظ می‌شود. "آنگا" برای روشن‌تر شدن مطلب شاهد می‌آورد: "قم = رُم Rome که مثل "قم" خودمان تلفظ می‌شود"^۲! البته مثال‌های دیگری نیز با آوانگاری فارسی آنها به دست می‌دهد نظیر "پا ق لِه = حرف زدن Parler" و "قسط = باقی‌مانده Reste"^۳. اما گویا حرف R فقط در چند کلمه فوق "ق" تلفظ می‌شود، زیرا در کلمات دیگری که مولف برای نشان دادن تلفظ حرف Q در همان صفحه ذکر می‌کند، تلفظ R را با تلفظ (ر) فارسی برابر می‌داند. مثلاً می‌نویسد: "بخوانید مارک = نشانسه Marque"

یا: "بخوانید فابریک = کارخانه Fabrique!"

با "ملاحظه" این تناقضات آشکارا مقایسه این تلفظ‌ها با تلفظ‌هایی که در کتاب "کلیدزبان فرانسه" برای حرف R منظور شده است، نوآموز، که انواع مختلف خودآموزها را در کتابخانه خود تلنبا ر کرده است، به این نتیجه می‌رسد که حرف R دارای چهار تلفظ "غ، ق، خ، و" ر" می‌باشد! با این تفاوت که کتاب "روش نودرآموزش زبان فرانسه" را که در سال ۱۳۶۲ برای بار دوم به

۱- "روش نودرآموزش زبان فرانسه"، دکتر محمد تقی غیاثی، انتشارات

مروارید، چاپ دوم، ۱۳۶۲.

۲ و ۳- همان، ص ۱۶.

زیورطبع آراسته شده است، به سبب جدیدتر و "روش نو" بودنش معتبرتر دانسته و قبول خواهد کرد که "غ" و "خ"، تلفظ های دیگر این حروف، با گذشت زمان منسوخ شده و فقط دو تلفظ "ق" و "ر" باقی مانده است اما او با زابلا تکلیفی رها نخواهد شد و تلفظ این حرف نیز مانند حروف دیگر و بویژه واکها برای او در هاله ای از ابهام خواهد ماند. خودآموز نویسان در نشان دادن تلفظ چهار واکه غنه ای [Ĝ]، [ā]، [õ] و [œ] با آوانگاری فارسی نیز دچار ناتوانی شده و راه خطا رفته اند. این واکها را بدین سبب غنه ای می نامند که موقع تلفظ آنها نرم کام پایین آمده و موجب می گردد که قسمتی از هوا از حفره های بینی خارج شود. خودآموزها تلفظ واکهای فوق را بسا حرف "ن" و گاهی با گذاشتن علامت سکون در بالای آن به صورت "ن̣" نشان می دهند. این آوانگاری نمی تواند تلفظ صحیح واکهای غنه ای را آنگونه که فرانسوی زبانان ادا می کنند به نوآموزان یاد دهد. در این زمینه بعنوان نمونه به کلماتی نظیر maison [mɛzõ]، Vent [vã]، faim [fɛ]، pain [pɛ]، Pantalon [pãtalõ] و quand [kã] که در خودآموزها به شکل مِزُن، پان تاُن، پَن، فن و وان آوانگاری شده است، اشاره می کنیم.

شایان توجه است که خودآموز نویسان در کنترل دقیق علامت های ابداعی و بی اساس آوانگاری در کتابهای خود، که در این مقاله به تعدادی از آنها اشاره شد نیز موفق نبوده اند، زیرا انگیزه های سودجویانه ای که چاپ و نشر این کتابها را موجب شده فرصت هرگونه حک و اصلاح را از موافقان آنها سلب نموده است و در نتیجه این کتابها دارای اغلاط فراوان بوده و از لحاظ چاپ نیز کیفیت نامطلوبی دارند. برای آنکه موضوع بیشتر روشن شود، خوانندگان آشنا به زبان فرانسه را به مطالعه کتابهایی که در این مقاله مورد نقد قرار

گرفته است توصیه می‌کنیم .

طی یک آزمایش ، از عده‌ای از دانشجویان رشتهٔ زبان و ادبیات فرانسه خواسته شد تا بدون توجه به جملات فرانسه، آوانگاری‌های فارسی آنها را بخوانند و جملات فرانسه را حدس بزنند . همهٔ افراد مورد آزمایش از تشخیص تلفظ صحیح آوانگاری‌ها ناتوان شدند و فقط با تخمین جملات فرانسه، معادل آنها به درستی خواندن این آوانگاری‌ها توفیق یافتند !

اگرچه با صرف وقت و دقت بیشتر در نشان دادن تلفظ کلمات و جملات فرانسوی با آوانگاری فارسی اندک امکانی برای اجتناب از این همه اشتباه و کژروی فراهم می‌آید ، اما آنچه که همواری جای انتقاد و اعتراض دارد این است که اصولاً نمی‌توان با استفاده از روشهایی که نگارندگان خودآموزها بدانها توسل نموده‌اند ، تلفظ صحیح تعدادی از واجهای زبان فرانسه را نشان داد و از این طریق ، بدون تمسک به نوار و استفاده از معلم ، این زبان را به علاقمندان آن آموخت . متأسفانه هیچیک از مؤلفان خودآموزها در کتابهای خود به این واقعیت اشاره نکرده‌اند ، چراکه این اقدام نقض غرض می‌شد و از اعتبار کتابهای آنان می‌کاست .

کوتاه سخن آنکه زبان فرانسه را هرگز نمی‌توان با استفاده از این خودآموزها آموخت . برای یادگیری این زبان هر تلاشی که بدون بهره‌مندی از معلم و یا وسایل سمعی و بصری معمول گردد ، سودی نخواهد داد . البته این ویژگی فقط به زبان فرانسه مربوط نمی‌شود . سایر زبانها نیز دارای واجهایی میباشند که نشان دادن تلفظ آنها با روش اعمال شده در مورد زبان فرانسه ، محال است و موجب اتلاف وقت و به هدر رفتن هزینه‌های مربوط به خرید خودآموزها خواهد شد .

امید است که مسوولان ذی ربط با آگاهی از بی بهره‌گویی و زیانباری این گونه کتب ، جلوی چاپ و نشر آنها را بگیرند و یا حداقل محدودیت‌ها و شرایطی برای طبع این قبیل خودآموزها منظور دارند .

منابع و مأخذ :

- ۱- دکتر محمدتقی غیاثی ، " کلید زبان فرانسه " انتشارات مروارید ، ۱۳۶۱ .
- ۲- م . باقری ، " مکالمات روزمره " فرانسه " انتشارات خرد .
- ۳- عنایت الله شکیباپور ، " دستور مفصل زبان فرانسه ، کتابفروشی فروغی .
- ۴- عنایت الله شکیباپور ، " زبان آموز جامع فرانسه " . کتابفروشی اشراقی .
- ۵- دکتر محمدتقی غیاثی ، " روش نو در آموزش زبان فرانسه " ، انتشارات مروارید ، ۱۳۶۲ .
- 6 - Fernand Carton , " Introduction à la Phonétique du - français , éd. Bordas , Paris , 1974 .